
DE WET VAN TWAALF: OP ZOEK NAAR DE OORSPRONG VAN DE DIERENRIEM

Ingmar de Boer

Inleiding

In het artikel *De Wet van twaalf: de basis voor duiding in het WvA-systeem*, in het vorige nummer van URANIA, heb ik A.E. Thierens' afleiding van de tekens van de dierenriem besproken, die de basis vormt voor de interpretatie van de tekens in onder meer Th.J.J. Ram's *Psychologische astrologie*.^{1,2} De sterk deductieve manier van onderzoeken van Thierens kunnen we zien als een kenmerk van esoterisch georiënteerde denkers. Modellen uit de wereld van de esoterie hebben vaak een zeer grote overtuigingskracht omdat ze zeer dicht bij onze eigen ervaring kunnen staan. Het kan daarbij interessant zijn om te zien of we ook via een meer empirisch-wetenschappelijke weg tot zo'n model kunnen komen. Soms kan het zijn dat er onderzoekers zijn die tot eenzelfde gedachte zijn gekomen op basis van ervaring of experiment, of waarvan de ideeën goed in het model zijn in te passen. Wat betreft de dierenriem zouden we bijvoorbeeld kunnen onderzoeken in hoeverre de ideeën hierover in vroeger tijden overeenstemmen met die van Thierens en Ram. We zouden op zoek kunnen gaan naar de oorsprong van de dierenriem om te zien of misschien in die tijd die esoterische ideeën in een zuivere vorm teruggevonden kunnen worden.

Het spoor terug

De astrologie die we heden ten dage kennen, wordt vaak teruggevoerd op schrijvers uit de Grieks-Romeinse tijd. Daarbij staat Ptolemaeus met zijn werk *Tetrabiblos* voorop.³ Dit werk heeft tot in onze tijd de meeste invloed gehad op de ontwikkeling van de astrologie. De kennis omtrent de wereld die achter de Griekse en Romeinse werken ligt is in een aantal gevallen in de negentiende en twintigste eeuw pas echt gaan bloeien, zoals in het vak assyriologie, dat zich door allerlei factoren in de twintigste eeuw sterk heeft ontwikkeld, bijvoorbeeld door de twintigste-eeuwse secularisatie en niet te vergeten door een grote hoeveelheid nieuwe archeologische ontdekkingen.

Ik probeer in dit artikel in vogelvlucht een beeld te schetsen van de oorsprong van onze westerse dierenriem. We kunnen ons misschien voorstellen dat het beeld dat nu bestaat, van de astrologie en haar geschiedenis, een bepaalde mate van eenzijdigheid zou kunnen hebben door de veelheid van Griekse en Latijnse werken die bewaard is gebleven. Misschien zouden we er iets bij kunnen winnen als we bijvoorbeeld het filter dat de Hellenistische astrologie over het gebied legt konden weghalen. Zo'n beeld zou ik hier zelfs niet gedeeltelijk kunnen geven, maar ik heb het wel in het achterhoofd gehad bij het schrijven van dit artikel.

Het ontstaan van de astrologie

We kunnen twee opvattingen onderscheiden met betrekking tot het ontstaan van de astrologie. De eerste opvatting van de astrologie, die bij de WvA gebruikelijk is, stelt dat de astrologie is gebaseerd op universele wetmatigheid. Daarmee wordt niet bedoeld dat er bijvoorbeeld natuurkundige wetten zouden zijn die de invloed van de sterren op de mens bepalen. Hoewel dit laatste zeker niet wordt ontkend, wordt hier met het begrip wetten iets anders bedoeld. De evolutie die in het universum plaatsvindt, werkt volgens principes die overal en altijd geldig zijn, en de werking van de astrologie komt voort uit deze principes. In deze wat meer esoterische benaderingswijze onderscheidt de WvA zich van een heel aantal andere astrologische organisaties. Ook H.P. Blavatsky vertegenwoordigt in haar boek *De Geheime Leer* de opvatting dat de astrologie behoort tot de theosofie, de universele wijsheid, die altijd bij de ingewijden van deze aarde levend is geweest.⁴ De astrologie die we tegenwoordig beoefenen zou daarvan een wellicht niet geheel volmaakte afspiegeling zijn.

De tweede opvatting over het ontstaan van de astrologie houdt in, dat die is ontstaan uit het waarnemen van de hemel door de mens in prehistorische tijden. De oermens ontdekte verband tussen de hemelsituatie en de gebeurtenissen die hij in zijn directe omgeving meemaakte en daaruit ontstond de traditie die zich tot nu toe steeds verder heeft ontwikkeld. Deze tweede opvatting baseert zich dus op empirie, terwijl de eerste zich baseert op een vorm van hogere kennis, of kennis a priori, om het met de woorden van Immanuel Kant te zeggen, dat wil zeggen kennis bijvoorbeeld vergelijkbaar met wiskundige stellingen.

Deze twee opvattingen spreken elkaar eigenlijk niet tegen, maar ze benaderen het onderwerp vanuit verschillende richtingen. De geschiedenis van de westerse astrologie laat echter een ontwikkeling zien over een lange periode, waarbij in elk millennium, zelfs in elke eeuw misschien, weer nieuwe bijdragen worden geleverd. Dit lijkt dus oppervlakkig gezien niet in lijn te zijn met de eerste, "universalistische", opvatting. Het ligt vanuit deze eerste opvatting voor de hand om te onderzoeken hoe de astrologie zich in verschillende culturen en tijdperken heeft ontwikkeld, met de vraag in hoeverre universele principes zijn terug te vinden.

De geografische verspreiding van de dierenriem

Elke astrologische benaderingswijze kent naast universele componenten ook culturele. Als we gaan bekijken wat er

aan universeels overblijft als we alle astrologische scholen van de gehele wereld bij elkaar zouden nemen en van hun culturele verschillen zouden ontdoen, dan is dat niet bijster veel. De dierenriem met zijn verdeling in twaalfen is dan een van die elementen die we in bijna alle scholen zullen aantreffen. We vinden de twaalfvoudige verdeling met diersymbolen tot in de meest verre uithoeken van de wereld. Zo is er bijvoorbeeld een dierenriem bij de Australische aboriginals met symbolen van dieren die alleen in Australië voorkomen. Een beschrijving van verschillende dierenriemen in verschillende culturen en tijdperken is bijvoorbeeld te vinden in Rupert Gleadow's *The Origin of the Zodiac*.⁵

Bij de Mexicaanse Nagual is er volgens Gleadow een dierenriem waarvan de dieren enige verwantschap lijken te hebben met die van de Egyptische dierenriem. Ook symbolen voor de verschillende windrichtingen lijken soms wonderwel overeen te komen bij ver van elkaar verwijderde culturen zoals die van Egypte, China, en Mexico. Zulke overeenkomsten zouden niet uitsluitend kunnen worden verklaard op grond van universele overeenkomsten. Soms kunnen overeenkomsten natuurlijk worden verklaard op grond van contact tussen de verschillende culturen, maar in het geval van de Mexicaanse indianen is dat niet direct de meest voor de hand liggende manier. Verklaring op grond van "overeenkomstig interpreteren", bijvoorbeeld van zaken die overal ter wereld voorkomen, lijkt in zo'n geval een beter idee. Het lijkt erop dat de mens overal ter wereld dezelfde behoefte heeft gehad om verhalen en ideeën op de sterrenhemel te projecteren. Soms zijn er overeenkomsten tussen die verhalen die te maken hebben met astronomische feiten die bij elkaar een beeld geven alsof er sprake moet zijn geweest van contact tussen culturen. Een voorbeeld hiervan is: de dierenriem heeft meestal een twaalfvoudige verdeling omdat de ratio van de omlooptijden van aarde en maan nu eenmaal twaalf is en er daardoor overal ter wereld ongeveer twaalf maanden in een jaar gaan. Verder zijn er in de menselijke psyche overal ter wereld uiteraard dezelfde oerbeelden die als goden werden voorgesteld, en die in veel culturen ook een plaats aan de hemel kregen. Zulke overeenkomsten kunnen dus gebaseerd zijn op 1. universele principes (als we er voor het gemak even vanuit gaan dat die bestaan), 2. overeenkomsten die niet universeel zijn, zoals astronomische, of collectief psychische, of 3. culturele uitwisseling.

Met name als we zouden veronderstellen dat de astrologie geheel en al bijgeloof zou zijn, en er dus geen enkel verband zou zijn tussen "hemel en aarde", zoals veel onderzoekers menen, dan is het verbaasd dat deze vorm van zelfbedrog op zo grote schaal zou hebben postgevat. Bij wetenschappelijk onderzoek op dit gebied is de vraag of er sprake is van culturele uitwisseling of niet, vaak een bron van elkaar weersprekende meningen. Over een ding kunnen we het waarschijnlijk snel eens worden: er kan geen sprake zijn van overdracht van iets dat nog niet bestaat. De komst van de mens in de beide Amerika's heeft rond 9000 v. Chr. plaatsgevonden. Als bijvoorbeeld de Nagual-dierenriem deel

is geweest van de pre-Columbiaanse Nagual-cultuur vanaf het moment dat die cultuur in contact zou zijn geweest met die van Europa en Afrika, dan moet de dierenriem in het westen veel ouder zijn dan door veel onderzoekers wordt gedacht. Als we daarentegen veronderstellen dat er geen contact is geweest dan blijft het moeilijk verklaarbaar dat de dierenriem en de astrolatrische cultussen die er vaak mee gepaard gingen zo'n wereldwijd fenomeen zijn.

De ouderdom van de dierenriem

Naast de geografische verspreiding van de dierenriem vormt ook de ouderdom ervan een onopgelost, of niet geheel opgelost probleem. Hier geldt ook weer: als we zouden veronderstellen dat de astrologie geheel en al bijgeloof zou zijn, is het opnieuw verbaasd dat dit over een periode van meer dan twee millennia is volgehouden. Welke menselijke neiging, welk instinct, welke kracht is hiervoor verantwoordelijk? Vanuit wetenschappelijke kringen horen we weleens de verklaring dat de mens (bij gebrek aan wetenschappelijke kennis) zijn omgeving niet kon begrijpen en dat er daarom mythen ontstonden die de open plekken in zijn wereldbeschouwing konden invullen. In zulke verklaringen zit vaak verborgen een zekere bevoogdende houding ten opzichte van andere culturen of opvattingen uit het verleden. In de negentiende eeuw was die houding zeer sterk aanwezig, maar ook nu nog is deze manier van kijken niet uit de wetenschappelijke wereld verdwenen. Op die manier wordt geen recht gedaan aan de betekenis die astrologie en religie blijkbaar gedurende een zeer lange periode in alle delen van de wereld voor de mens hebben gehad.

De Oude en Middensteentijd

Als we de occulte opvattingen over het ontstaan van de astrologie hier even buiten beschouwing laten, dan kan de astrologie als cultus of levensbeschouwing niet ouder zijn dan de mens zelf, dat wil zeggen de mens die een zekere afstand kon nemen van zijn eigen zijn, oftewel de denkende mens. De oudste menselijke resten die zijn gevonden, dateren uit de periode van 6 miljoen tot 4 miljoen jaar geleden. De soort "homo sapiens sapiens" verschijnt zo'n 130.000 jaar geleden voor het eerst op het toneel van de evolutie. Hij zwermde vanuit Afrika in de loop van tientallen millennia uit over de rest van de wereld. Rond 40.000 jaar geleden zien we dat de Cro-Magnonmens meer uitgebreid gebruik maakt van werktuigen, en rond 20.000 jaar geleden verschijnen de eerste rotstekeningen. In deze tijd vinden we de eerste aanwijzingen dat de mens zich met astronomie bezighoudt. Waarschijnlijk waren de jagers-verzamelaars uit deze laatpaleolithische tijd de eersten die de vier cardinale punten kenden. Uit deze tijd zijn ook tekeningen gevonden die door onderzoekers worden geïdentificeerd als maankalenders. De eerste aanduidingen van sterrenbeelden verschijnen in de periode van 20.000-16.000 v. Chr. In de periode van 16.000-8000 v. Chr. zien we voor het eerst een wereldbeeld ontstaan aan de hand waarvan de sterrenbeelden in drie verschillende groepen werden verdeeld, die werden verbonden met hemel (boven de aarde), aarde en water (onder de aarde).

Een dergelijke symbolische visie op de sterrenhemel zouden we kunnen zien als een van de eerste vormen van astrologische wereldbeschouwing.⁶

De Neolithische Revolutie

Voor het beoefenen van de praktische astrologie is een systematische manier van waarnemen van de hemel nodig, en een zeker niveau van ontwikkeling van de rekenkunde. Hiervoor is een sprong in de ontwikkeling van de mens nodig. Rond 10.000 v. Chr. komt er een eind aan de laatste ijstijd waardoor de graslanden in Europa veranderen in bossen. Vanaf dat moment komt de ontwikkeling van de mens in een stroomversnelling. Rond dit moment begint de domesticatie van de eerste huisdieren en de mens gaat van getemde dieren gebruikmaken om hem bij te staan in het verwerven van voedsel, wat het begin is van de eerste landbouw en veeteelt. Het toepassen van landbouw en veeteelt brengt met zich mee dat er per individu meer voedsel kan worden geproduceerd dan geconsumeerd, en er ontstaan gelaagde samenlevingsvormen waarin individuen verschillende functies hebben. De mens hoeft voor zijn voedselvoorziening niet meer achter dieren of vruchtbare streken aan te reizen en er ontstaan voor het eerst steden. Waar eerst slechts één sjamaan per stam bestond, kan nu een priesterklasse ontstaan, en met de ontwikkeling van het schrift ontstonden meer georganiseerde vormen van religie. Door de ontwikkeling van taal en cultuur ontstaan meer gemeenschappelijke ideeën en opvattingen. Het is het eind van wat we noemen de Prehistorie. Het geheel van deze ontwikkeling wordt aangeduid met het begrip Neolithische Revolutie. Hiermee is de astrologie voor het eerst ook als praktische kunst mogelijk geworden. In de Jonge Steentijd vinden we in Europa bijvoorbeeld de astronomisch georiënteerde megalietenbouwwerken zoals in Stonehenge en Carnac. In de religie waaruit deze bouwwerken zijn voortgekomen stonden de cardinale punten en de opkomst en ondergang van de zon door het jaar heen centraal.

De Soemeriërs

De vorming van de eerste stedelijke centra vindt min of meer gelijktijdig plaats in vier gebieden op aarde, rond 3500 v. Chr., alle in het stroomgebied van een grote rivier: in Egypte rond de Nijl, in Mesopotamië rond de Tigris en Eufraat, in Zuid-Azië in het Indusdal, en in China rond Anyang bij de Huang Ho. De Soemeriërs in Mesopotamië worden vaak gezien als de uitvinders van het schrift, en ook wel als de uitvinders van landbouw, de eerste stedenbouwers etc., maar in elk van deze vier gebieden is een schrift ontstaan, aanvankelijk in de vorm van een beeldschrift. Waarschijnlijk namen overigens de Soemeriërs het beeldschrift over van een volk dat al in het gebied woonde toen ze zich rond 3300 v. Chr. in Mesopotamië vestigden.⁷ In het Soemerisch vinden we de oorsprong van de meeste namen van de sterrenbeelden van de westerse dierenriem.

De Akkadiërs

Omstreeks 2800 v. Chr. veroverd vanuit het zuiden een Semitisch volk, de Akkadiërs, het gebied rond de Tigris en Eufraat. Zij nemen het schrift van de Soemeriërs over, dat

zich dan al ontwikkeld heeft tot het spijkerschrift, en passen dit schrift toe op hun eigen taal. Ook de namen van de tekens worden overgenomen. Er zijn volgens de onderzoekers echter geen duidelijke aanwijzingen dat de dierenriem met twaalf tekens als geheel zou hebben bestaan voor 1000 v. Chr.⁸ In het algemeen neemt men aan dat de dierenriem bestaande uit twaalf tekens van elk 30° lengte pas is ontstaan in de zevende eeuw v. Chr. Een van de oudste geschriften waarin de namen van onze dierenriemtekens vermeld staan, de serie kleitabletten van Mul Apin, daterend uit 686 v. Chr. (neobabylonische periode), vermeldt in totaal 18 zodiakale tekens. Deze tabletten bevinden zich in de collectie van het British Museum.

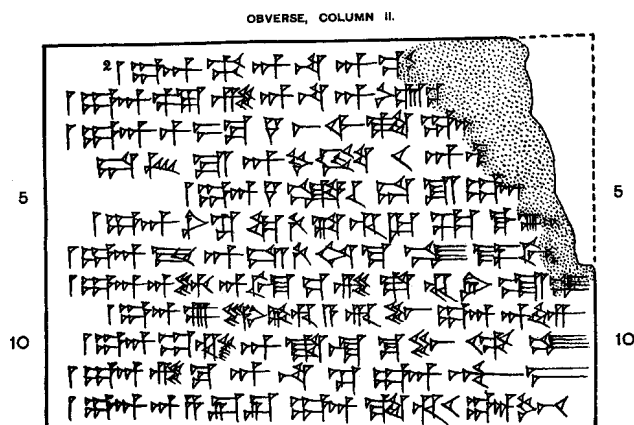

fig. 1: een deel van het eerste tablet van Mul Apin

Een aantal namen van dierenriemtekens zijn afgeleid van oudere namen van sterren of sterrengroepen, weer andere van feesten die werden gehouden in de periode dat de zon in het betreffende teken stond, of van klimaat- of natuurinvloeden die optraden in de betreffende periode. De vorm van een sterrengroep aan de hemel kon een rol spelen, mythen en verhalen, of het gedrag van de dieren. Welke criteria men heeft toegepast bij het opstellen van de standaardlijst van namen is niet beschreven in de teksten die tot op heden zijn gevonden.

De Grieken

Voor de 6^e eeuw v. Chr. kenden de Grieken waarschijnlijk geen volledige dierenriem. Meton en Euctemon gebruikten de dierenriem in de 5^e eeuw v. Chr. in hun sterrenkalenders.⁹ Bij Homerus en Hesiodus in de 8^e eeuw v. Chr. vinden we bijvoorbeeld wel een zestal sterrenbeelden, maar nog niet de gehele dierenriem.

Het teken Aries is het enige teken waarvan de naam voor het eerst voorkomt bij de Grieken. Plinius de Oudere (23/24-79 n. Chr.) schrijft in zijn *Historia Naturalis* dat Cleostratus van Tenedos aan het einde van de 6^e eeuw v. Chr. de tekens Aries en Sagittarius introduceerde in de Griekse dierenriem. Hij schrijft overigens ook dat Anaximander van Milete (ca. 610-546 v. Chr.) de eerste zou zijn geweest die de hellingshoek van de ecliptica had waargenomen.¹⁰ De oudste vermelding van het sterrenbeeld

Ram vinden we in de *Phaenomena* van Aratus van Soli (ca. 315-240 v. Chr.).¹¹ Dit in dichtvorm geschreven astronomische werk is gebaseerd op het gelijknamige, verloren gegane werk van Eudoxus van Cnidus, die leefde in de 4^e eeuw v. Chr. Eudoxus wordt wel gezien als de eerste die een wiskundige beschrijving van de hemel probeerde te geven. We kunnen aannemen dat de Ram als het eerste teken van de dierenriem rond de 6^e eeuw v. Chr. voor het eerst opduikt. Door sommigen wordt de Egyptische rammenvorering uit die tijd als een invloed gezien.

fig. 2: Aratus "de Ciliciër", houtsnede van Albrecht Dürer uit 1515 (New York, Metropolitan Museum of Art)

Hipparchus van Nicaea definieerde eind 2^e eeuw v. Chr. in zijn nu verloren gegane sterrencatalogus opnieuw de grenzen van de tekens, zo, dat het lentepunt in het teken Aries het beginpunt van de dierenriem werd. Hij maakte voor het eerst een echt coördinatensysteem, en staat te boek als de ontdekker van de precessie, de langzame anti-zodiakale beweging van de equinoxpunten en solstitia ten opzichte van de sterrenhemel. Met zijn nieuwe benadering werd de dierenriem een zuivere indeling van de ecliptica in twaalf gelijke delen, onafhankelijk van de achterliggende serie van twaalf sterrenbeelden. Hiermee was de moderne dierenriem compleet.

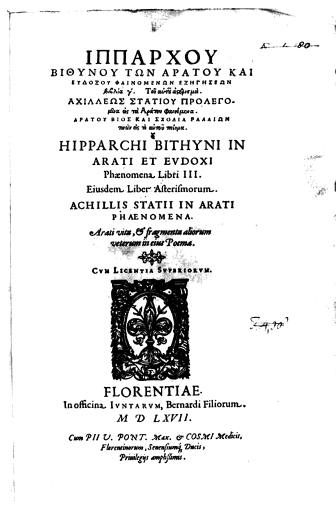

fig. 3: titelpagina van een 16^e eeuwse Grieks-Latijnse editie van Hipparchus' commentaar op Aratus en Eudoxus

Ptolemaeus neemt in de 2^e eeuw n. Chr. het systeem van Hipparchus over in zijn sterrencatalogus en beschrijft de dierenriem in zijn *Almagest*. Dit werk was tot de 16^e eeuw het belangrijkste astronomische werk en de dierenriem bleef zo bewaard, uiteindelijk tot in onze tijd.

De Egyptenaren

Vanuit Mesopotamië kwam de dierenriem niet alleen in Griekenland maar ook in Egypte. De eerste afbeelding van de dierenriem die is overgeleverd, is de bekende zodiak van Dendera uit de 1^e eeuw v. Chr., een zandsteenrelief uit de Hathortempel in Dendera, dat zich nu bevindt in het Louvre.¹²

De zegels of glyfen, de afkortingssymbolen van tekens en planeten, werden door de Grieken nog niet gebruikt. Vaak werden de sterrenbeelden voluit geschreven, of ze werden aangeduid met een getal. Op Egyptische vazen uit de eerste eeuwen van onze jaartelling vinden we de tekens afgekort als de eerste letter van de naam of het teken dat erop volgt. Deze aanduidingen zijn voorlopers van onze glyfen van de dierenriemtekens. Door bestudering van deze vazen is het mogelijk de meeste symbolen te traceren tot Egyptische hiërogliften, dat zijn de tekens uit de taalperiode van het Oud- en Middegyptisch, van 2500 v. Chr. tot de tijd van de Romeinen. Dit onderzoek is in de jaren '40 en '50 gedaan door de Oostenrijkse wiskundige Otto Neugebauer (1899-1990).^{13, 14} De hiëroglif voor Libra komt pas in gebruik na 250 v. Chr., zodat we kunnen aannemen dat de dierenriemssymbolen dateren van na dit tijdstip. In een aantal gevallen kunnen we aan de hiëroglif aanwijzingen ontleen omtrent de toenmalige interpretatie van het dierenriemteken. De planeetsymbolen zijn overigens niet terug te voeren op hiërogliften zoals de symbolen van de tekens.

De proef op de som

We kunnen nu onderzoeken of de door Thierens gevonden betekenissen van de tekens terug te vinden zijn in de oorsprong van de namen die de Akkadiërs voor de sterrenbeelden kozen. Overigens heeft Thierens zelf een uitstekend werk geschreven getiteld *Astrology in Mesopotamian Culture*.¹⁵ Daarin beschrijft hij onder meer het drievoud en de zeven planeetgoden, maar de dierenriem beschrijft hij niet in termen van zijn eigen astrologische opvatting. Hij merkt zelf ook op dat zijn analyse van de dierenriem niet veel astrologisch waardevolle conclusies oplevert, en dat de werkelijke betekenis van de dierenriem er niet uit is te reconstrueren. Hij trekt echter wel de conclusie dat de Soemeriers een aanzienlijke hoeveelheid kennis omtrent de dierenriem moeten hebben gehad. Na enig beraad heb ik ervoor gekozen voor deze Soemerische termen de wetenschappelijke orthografie toe te passen, zodat voor de lezer het terugzoeken van de woorden het gemakkelijkst is.¹⁶

De vuurtekens

De vuurtekens $\Omega :: \bowtie :: \Upsilon$ staan volgens Thierens' *Natuurfilosofie* voor de drie aanzichten van het geest op zichzelf, zonder referentie naar iets anders.

Anders gezegd: in de vuurfases vinden we het subject nog zonder contact met het object.¹⁷ In de Leo-fase vinden we het ik als de willende instantie in de mens, de wil van waaruit elke impuls tot openbaring uitgaat die uiteindelijk via ervaring de mens brengt tot bewustwording. In de Sagittarius-fase vinden we het ik als de denkende instantie in de mens, in de theosofie genoemd het menselijk denkvermogen. In de Aries-fase vinden we het ik als doener, maar let wel: ook weer zonder enig contact met het object waarmee dat gedaan kan worden, de handelende persoon gezien als de potentie van handeling. In het object zien we dit facet terug in heer 1, die het vermogen tot zelfstandig handelen aangeeft, dat zijn aangrijpingspunt heeft in het fysiek lichaam.

Leo

Het teken Leo als de wil op zichzelf is natuurlijk sterk weergegeven in de positie van de leeuw in zijn leefomgeving, en het daaruit voortkomende gedrag van de leeuw. De koning der dieren kent weinig bedreiging van andere dieren. Leo heet in het Soemerisch ook leeuw, *mul-ur-mah*, letterlijk het teken van (*mul*) de grote hond (*ur-mah*), het dier van de godin Inanna (Virgo).¹⁸ Als “waakhond” was de grote hond een beschermer van herders en rondtrekkende kara-vanen.

Dit teken heeft door de geschiedenis van de westerse dierenriem heen steeds Leeuw geheten. De leeuw staat symbool voor de wil. Bij Leo hoort ook de Zon (Apollo) als het ik-middelpunt dat zich met alles kan verbinden, maar aan niets gebonden is. We zien dit ook in het symbool van Apollo, de cirkel met de halve cirkel eronder, oftewel de geest met de mogelijkheid tot verbinding met stof. De geestelijke Zon heeft ook een verband met Leo, en het symbool hiervoor drukt iets dergelijks uit, het symbool van de allerhoogste wil in de mens, in theosofische bewoordingen *atma* (*ātman*).

Sagittarius

Sagittarius is niet altijd een boogschutter geweest. De Soemerische term voor dit teken was *mul-pa-bil-sag*, hetgeen grootvader of oom aanduidt. Hierin kunnen we een symbool van verstand of wijsheid zien, de wijze Jupiter. In het woord Jupiter zit nog het Latijnse pater, vader. In India werd hij brihaspati, maar ook wel *guru* (leraar) genoemd. In de voorstelling van Sagittarius als een centaur die we tegenwoordig vaak zien is heel duidelijk weergegeven de overgang van dier naar mens, die de individualisatie aangeeft, die samenhangt met het verkrijgen van het denkvermogen. Deze voorstelling is afkomstig uit de Griekse tijd, maar we kunnen de centaur bijvoorbeeld ook aantreffen in de Egyptische zodiak van Dendera.¹²

Aries

Het teken Aries heette in het Soemerisch *mul-lu-hun-ga*, de huurling. Wat dit symbool in vroeger tijden inhield is onduidelijk. De ram is afkomstig van de ster hamal, of α-arietis, die in de tijd voor Hipparchus werd gebruikt als beginpunt van de dierenriem, van het Arabische *ras al hamal*, de kop van het schaap.¹⁹

De aardetekens

De aardetekens ♉ :: ♂ :: ♋ staan voor het niet-ik “op zichzelf”. Hier gaat het dus om het materiaal waarmee het ik gaat werken, of we zouden kunnen zeggen, taalkundig gezien het lijdend of meewerkend voorwerp. Virgo is waarmee we iets zouden kunnen willen, Capricornus is waarmee we iets denken, en Taurus is waarmee we iets doen.

Virgo

Virgo is in deze zin het archetype van de maagd, het object van wil of begeerte, echter nog onaangeraakt. In de cultuur van het oude Rome waren er de dienaressen van Vesta, de vestaalse maagden die dit archetype uitbeeldden. Deze functie werd aanvankelijk door de dochters van de Romeinse koningen (♍) uitgeoefend. In het katholicisme is Virgo de maagd Maria, of de kloosterzusters als bruiden van God. In verschillende sprookjes en in de tarot is het de koningin (in het bijzonder die van de pentakels), die in het systeem van Thierens op sector 6 valt.²⁰ In het oude India is Virgo onder meer de maagd *Kanyā-Durgā*.

De oorsprong van de naam voor dit teken is de zesde maand van het Akkadische jaar *mul-kiḡ-Inanna*, het werk, de taak van de godin Inanna. Het voorvoegsel *iti* betekent maand, en duidt aan dat het woord dat erop volgt de naam van een maand is. Inanna is de “maagd met de korenaar”. De Soemerische Inanna wordt de Akkadische Ishtar, en later de Phoenicische Astarte, de Kanaänitische Astoreth en de Griekse Aphrodite. Het is een Venus- en Maan-godin, een oogstgodin die steeds te maken heeft met vruchtbaarheid, een samensmelting van de Griekse Demeter en Persefone/Korè de godin van het zaaikoren. De helderste ster van de Maagd is Spica die werd gezien als een korenaar. Zowel in de mythe van Ishtar als de Egyptische Isis, als van Persefone is sprake van ontvoering naar de onderwereld, hetgeen symbool staat voor het periodiek verdwijnen van de vruchtbaarheid in de wintertijd.²¹ Een deel van de oogst werd geofferd om te dienen als zaaikoren in de volgende lente.

fig. 4: afbeelding van graangodin Nidaba (Virgo) met korenaar, uit de Perzische periode

De hiëroglief voor Virgo was een zittende vrouw. Deze glyfe bepaalde dat het woord dat erop volgde iets vrouwelijks aangaf. In figuur 3, overgenomen uit het eerder genoemde boek van Gleadow, zijn van rechts naar links verschillende stadia weergegeven waarin het hiëroglifische teken tot ons huidige symbool voor Virgo is geworden.⁵

fig. 5: Virgo, vlnr. hedendaags, middeleeuws (2 varianten), demotisch (2 varianten) en hiëroglfisch

Capricornus

Elke gedachtevorm, elke gedachte die onafhankelijk bestaan heeft, valt onder Capricornus. Capricornus staat bijvoorbeeld voor feiten, dogma's, wetten, normen, axioma's, theorieën, en in bepaalde zin ook boeken en andere publicaties. Thierens schaaft hieronder ook het *antaḥkaraṇa*, dat in het bijzonder met het MC kan worden verbonden. Saturnus als het ik-makend vermogen, *ahamkāra*, de schepper van gedachtevormen, is hier heer en meester. De tiende maand in het Akkadische jaar was *ab-ba-è*, de vader van het licht, hetgeen doet denken aan het MC als culminatiepunt van de zon. Het sterrenbeeld Lier werd later in het Akkadisch *mul'enzu* genoemd, de geit. Dat werd onze Steenbok. Hier is de naam dus afgeleid van het sterrenbeeld, niet van de maandnaam. Het voorvoegsel *mul* geeft dit aan.

fig. 6: Capricornus als de Geit-Vis (Perzische periode)

Taurus

Taurus is het materiaal, de grondstoffen, bouwstenen, en werktuigen en andere hulpmiddelen. In de oudst bekende vorm is het teken Taurus de stier als ploegos, dus niet als fokstier. De tweede maand van het Akkadische jaar, genaamd *gud-si-su* (*gud*) is de oorsprong van onze benaming van dit teken. Let op de klanknabootsing in *gud*, de stier, die ook in ons woord koe zit. Dit symbool van de ploegos vertegenwoordigt de potentialiteit van de nog onbewerkte akker.

fig. 7: ontwikkeling van het Soemerisch-Akkadische teken *gu*, de os, vlnr. ideogram ca. 3000 v. Chr., vroeg spijkerschrift ca. 2400 v. Chr., en de neobabylonische vorm ca. 650 v. Chr.

De huidige glyfe van Taurus is afgeleid van de Egyptische hiëroglf van de fallus die onder meer de stier aanduidde.

fig. 8: Taurus, vlnr. hedendaags, middeleeuws (2 varianten), demotisch (2 varianten) en hiëroglfisch

Men zag de stier in Egypte kennelijk weer wel als een fokdier, en de functie van het ploegen is hier weggevalen. Er is overigens een andere hiëroglf voor stier, die wel een ideogram van een stier is.

De luchttekens

Libra is de betrekking die we hebben met het object van de wil, Aquarius is de betrekking die we hebben met het object van denken, Gemini is de betrekking die we hebben met het fysieke object.

Libra

Libra de betrekking op gelijk niveau, het heilig huwelijk, tussen de wil en zijn object, tussen subject en object in de mens, tussen koning en koningin in het sprookje. De Soemerische 7^e maand is *du₆-ku*, heilig altaar. De naam weegschaal komt van het latere Akkadische *mul'zabanitu*, het sterrenbeeld weegschaal. De weegschaal verwijst volgens Gleadow naar de mythe van het laatste oordeel in de herfst en het wegen van de zielen, een ritueel dat we ook kennen uit het oude Egypte als het wegen van het hart tijdens de gang naar het dodenrijk. In Egypte werd in deze tijd het koren gewogen en de belasting geïnd.

De hiëroglf voor Libra was een opgaande zon, met als betekenis horizon. Hier zien we duidelijk dat eigenlijk de sector 7 wordt aangeduid in plaats van Libra. We zouden hieruit misschien kunnen concluderen: men was zich kennelijk bewust van de analogie tussen de kosmische en individuele wet van twaalf. Dit veronderstelt een betrekkelijk vergevorderde manier van kijken naar de hemel. Deze glyfe is dus oorspronkelijk geen weegschaal, wat soms wordt gedacht.

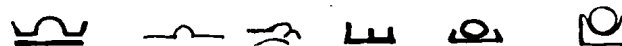

fig. 9: Libra, vlnr. hedendaags, middeleeuws (2 varianten), demotisch (2 varianten) en hiëroglfisch

Aquarius

Aquarius, de waterdrager, brengt water van de ene naar de andere plaats, en is in die zin een verbinder. De elfde maand van het Akkadische jaar was genaamd *zōz-a*. Ziz was een bepaald soort tarwe, en deze maandnaam heeft niet direct te maken met de waterdrager. Een andere naam is *ezen-an-na*, die gehanteerd werd in de stad Ur, en die betekent feest van de hemel, hetgeen betrekking heeft op de overvloedige regen die in de winterperiode viel in het Midden-Oosten en Middellandse-Zeegebied. In Mesopotamië werd Aquarius wel voorgesteld als een overvloeiende of omgekeerde kruik of emmer water.

Gemini

Gemini heette in het Soemerisch al *mul'mash-tab-ba*, tweeling, een duidelijk symbool voor betrekking, of nog preciezer, de betrekking tussen twee uiterlijk op elkaar gelijkende zaken. Tussen de twee leden van de tweeling is geen aantrekking zoals bij een huwelijk. Ze hebben elkaar niet uitgezocht.

Het gaat om een vanzelfsprekende relatie, een relatie gebaseerd op feitelijke overeenkomst. Bij het teken Gemini ligt de naamgeving van dit sterrenbeeld voor de hand als we kijken naar de vorm ervan aan de hemel. De zes grootste sterren vormen samen een rechthoek. Het idee van betrekking tussen gelijke delen ligt hierin eigenlijk al besloten. De drie stellen hebben dezelfde afstand tot elkaar en staan in gelijke richting georiënteerd, waardoor ze worden gezien als drie gelijke lijnstukken naast elkaar. Een rechthoek beeldt in zekere zin al analogie uit, een begrip dat we bij de WvA onder Hermes scharen, de heer van Gemini.

De watertekens

Scorpio is de ervaring die het ik opdoet naar aanleiding van het contact met het object van de wil, Pisces is de ervaring die het ik opdoet naar aanleiding van het contact met het object van denken, Cancer is de ervaring die het ik opdoet naar aanleiding van het contact met het fysieke object.

fig. 10: Scorpio (afbeelding uit de Perzische periode)

Scorpio

Scorpio is het dier met de gevreesde stekel, een symbool van de werking van het object terug naar het subject. Het teken duidt bijvoorbeeld ook op genieten als terugwerking van het object. De Soemerische achtste maand was ⁱⁱⁱ*apin-dug-a*, ploeg-vat in Nippur, maar het sterrenbeeld schorpioen heette ^{mm}*gir-tab*, schorpioen of letterlijk de messteek. De Egyptische hiëroglief voor het teken Scorpio was een afbeelding van een cobra met de betekenis van slang. Het element van dodelijke giftigheid werd dus overgenomen.

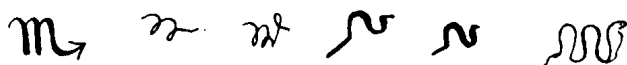

fig. 11: Scorpio, vlnr. hedendaags, middeleeuws (2 varianten), demotisch (2 varianten) en hiëroglifisch

Pisces

Pisces heete in het Soemerisch ook vis, en nog eerder staart. Ons sterrenbeeld Pisces was echter verdeeld in drie groepen, twee vissen en een koord dat deze twee onderling verbond. De twee vissen waren twee godinnen die stonden voor de rivieren Tigris en Eufraat. Deze tweede, meest zuidelijke vis werd ook zwaluw genoemd, of zwaluw-vis. Waarvan dit het symbool is, is niet voldoende duidelijk, hoewel misschien wel aan een bepaalde manier bewegen kan worden gedacht. De rivieren en de vis zelf hebben in elk geval met water te maken.

Cancer

Cancer, onze Kreeft was bij de Soemeriers een krab. Het Griekse *karkinos* kan naast krab ook kreeft betekenen. Thierens merkt op dat een Akkadische benaming voor Cancer was *nangaru*, hetgeen oorspronkelijk betekende bed of huis, overeenkomend met de betekenis van de naam van de ster Praesepe (ϵ -cancri) in Cancer. Deze ster werd de kribbe (Grieks *hē phatnē*) genoemd en later in verband gebracht met de geboorte van Christus.

De glyfe van Cancer is in het hiëroglifisch een scarabee. In Egypte was Cancer de god Khepri, die de zon langs de hemel rolde, zoals de scarabee zijn mestballetjes over de grond rolt. Cancer werd hier ook wel gezien als een schildpad, net als aanvankelijk bij de Grieken.²²

Tot slot volgt in figuur 12 (op bladzijde 29) een volledig overzicht van de Griekse namen van de dierenriemtekens terruggevoerd tot de Soemerische namen, bijeengegaaard uit het artikel van Russische onderzoekers Lara Bobrova en Alexander Militarev.¹⁸

Conclusies

De oorsprong van de westerse dierenriem hebben we in grote lijnen bekeken. Wat betreft de oorsprong van de westerse dierenriem kunnen we zien dat die niet sinds “onheuglijke tijden” bestaat, maar dat er sprake is van een stapsgewijze ontwikkeling over een lange periode. Hoe oud is nu onze dierenriem? De dierenriem, bestaande uit 12 tekens van gelijke grootte met als beginpunt het lentepunt is door Hipparchus ingevoerd in 129 v. Chr. De twaalf tekens zijn bijeengebracht door de Babyloniërs, waarschijnlijk in de 7^e eeuw v. Chr. De symboliek van de sterrenbeelden dateert echter van veel vroeger, zeker van voor 1000 v. Chr., maar van wanneer precies is moeilijk te bepalen.

Bij een aantal tekens is de oorspronkelijke benaming, de oorspronkelijke betekenis of het Egyptische symbool van het dierenriemteken in verband te brengen met de theorie van Thierens, en in een aantal gevallen niet. Meer moeten we misschien niet verwachten. Er is nog niet genoeg bekend over het precieze ontstaan van de dierenriem en over de astrologie van Mesopotamië. Soms wordt wel beweerd dat pas één procent is opgegraven van alle kleitabletten die nog onder de grond liggen. Zelfs die tabletten zijn nog lang niet allemaal onderzocht, en zeker niet door assyriologen met kennis van, of interesse in, religie, astronomie, of astrologie.

In hoeverre zijn nu universele principes terug te vinden? De dierenriem is hoogstwaarschijnlijk niet volgens een vastomlijnde filosofie ontworpen. Het lijkt eerder een gegroeid gebruik te zijn dat op zeker moment tot een standaard is verheven. De criteria die daarbij zijn toegepast zijn (nog) niet bekend. Toch kunnen we een aantal punten aangeven waar in de traditie toch de afgeleide betekenis is terug te vinden. In elk geval hebben de dierenriemtekens een minder sterke symboliek dan de planeetkrachten, en laten ze een grotere culturele component zien.

Teken	Sumerisch	Akkadisch	Hebreeuws	Arabisch	Grieks
♈	<i>mul.lu</i> <i>hun-ga</i> huurling	<i>mul</i> <i>agru(m)</i> huurling	<i>ṭala</i> lam	<i>‘al kabsh</i> / <i>‘al ḥamal</i> ram / lam	<i>krios</i> ram
♉	<i>mul</i> <i>gu₄-an-na</i> hemelstier	<i>alu</i> wisent	<i>shor</i> stier	<i>‘al ṭawr</i> stier	<i>tauros</i> stier
♊	<i>mul</i> <i>mash-tab-ba</i> tweeling	<i>mul</i> <i>mashu(m)</i> tweeling	<i>teomin</i> tweelingen	<i>‘al tawamain</i> de (twee) tweelingen	<i>didumoi</i> tweelingen
♋	<i>mul</i> <i>al-lul</i> krab	<i>mul</i> <i>alluttu</i> Krab	<i>sarṭan</i> krab	<i>‘al saraṭan</i> krab	<i>karkinos</i> krab, kreeft
♌	<i>mul</i> <i>ur-maḥ</i> leeuw	<i>mul</i> <i>ur-gu-la</i> leeuw	<i>ari</i> / <i>arye</i> leeuw	<i>‘al ‘asad</i> leeuw	<i>leōn</i> leeuw
♍	<i>mul</i> <i>ab-sín</i> ploegvoor	<i>absinnu(m)</i> [Sum. lw.]	<i>shibbōlāt</i> (koren-) aar	<i>sunbulat</i> Korenaar	<i>stachus</i> korenaar
♎	<i>mul</i> <i>zi-ba-an-na</i> balans (Akk. lw.)	<i>mul</i> <i>zibanitu</i> weegschaal	<i>mo(‘)znayim</i> balansen	<i>mizan</i> balans	<i>zugos</i> balans, eiwit, handel
♏	<i>mul/te</i> <i>gir-tab</i> schorpioen	<i>‘zuqaqipu</i> schorpioen	<i>‘aqrab</i> schorpioen	<i>‘al ‘aqrab</i> schorpioen	<i>skorpios</i> schorpioen
♐	<i>mul/d</i> <i>pa-bil-saḡ</i> grootvader, oom	- -	<i>qashshat</i> boogschutter	<i>‘al qaws</i> / <i>‘al rami</i> boog / -schutter	<i>toksotēs</i> boogschutter
♑	<i>mul</i> <i>suhur-mash</i> ^{ku6} prachtige karper	<i>mul</i> <i>shuhurmashu</i> geit-vis (Sum.lw.)	<i>gedi</i> kind, jong dier	<i>‘al gady</i> kind	<i>aigokerōs</i> geit-hoorn
♒	<i>mul</i> <i>gu-la</i> groot, de grote	- -	<i>deli</i> / <i>dali</i> emmer	<i>‘al dalw</i> / <i>sakib</i> <i>‘al ma</i> emmer / water schenken	<i>hydrochoos</i> water schenken
♓	<i>mul</i> <i>ku₆</i> / <i>sim-maḥ</i> vis /grote zwaluw-vis	<i>mul</i> <i>nunu</i> / <i>shinu-</i> <i>nutu</i> / <i>rikis nuni</i> vis / zwaluw-vis / koord van de vis	<i>dag</i> / <i>dagim</i> vis / vissen	<i>‘al hut</i> / <i>‘al sama-</i> <i>katain</i> / <i>‘al risha</i> vis / vis / het koord	<i>ichthus</i> vissen

fig. 12: overzicht van de namen van de tekens in verschillende talen, met als vertrekpunt het Soemerisch

Verder is het belangrijk om te zien dat de dierenriem in Babylonische tijden niet begon bij Aries maar bij Taurus. Het lentepunt liep destijds door Taurus. De theorie van Thierens gaat uit van het teken Aries als beginpunt. Dit maakt de opvatting van Thierens moeilijk houdbaar als we de hedendaagse wetenschappelijke kennis op dit punt volgen, aangenomen dat we de oorsprong van de dierenriem en de koppeling aan de esoterische achtergrond willen plaatsen in Mesopotamië, voor het optreden van Aratus en Hipparchus.

Het ontstaan van de dierenriem is een omvangrijk gebied waar veel in te studeren valt. Ik hoop dat ik met dit stuk een aantal aangrijpingspunten voor die studie heb aangereikt.

Voor wie meer wil lezen: binnen de WvA-literatuur vinden we in het boek *Astrologie* in deel I, hoofdstuk II een overzicht van de geschiedenis van de astrologie, met daarin onder

meer een beschrijving van de astrologie in Mesopotamië.²³ Jan Moerbeek schreef in URANIA ter gelegenheid van het WvA-jaartheme 1992-1993 een overzicht van een aantal belangrijke bronnen op het gebied van de geschiedenis van de astrologie vanaf Ptolemaeus.²⁴

De Nederlandse astrologe en assyriologe Selma Schepel heeft onlangs een vertaling gepubliceerd van het Babylonische scheppingsverhaal *Enuma elisj*.²⁵ Naast de vertaling bevat het boek veel commentaar en uitleg omtrent de cultuur in Mesopotamië, waaronder religie en astrologie. In *Astrofocus* schreef zij een artikel over *Enuma elisj* en de Babylonische astrologie.²⁶

Ik hoop zelf later nog eens in URANIA in meer detail op het onderwerp van de oorsprong van de dierenriem te kunnen terugkomen. ■

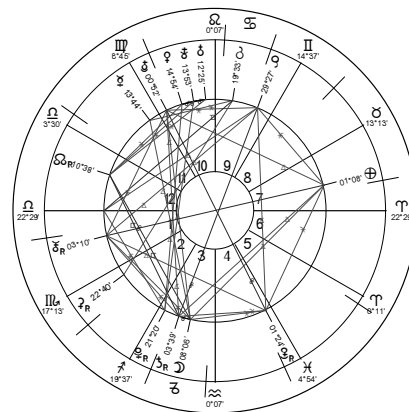
Noten

Noot, Auteur, Titel, Jaar, Uitgever, Plaats, Pagina's/Comm.

- Boer, Ingmar de, *De tekens van de dierenriem: de basis voor duiding in het WvA-systeem*, in URANIA jg. 97. nr 1 (januari 2003), WvA, Utrecht
- Ram, Th.J.J., *Psychologische astrologie*, Becht, Amsterdam, 1949, 2e dr.
- Robbins, F.E. (tr.), *Ptolemy: Tetrabiblos*, Harvard University Press, Cambridge (MA), 1980, 6e herdruk, Loeb reeks nr. 435
- Blavatsky, H.P., *The Secret Doctrine: the Synthesis of Science, Religion, and Philosophy*, Theosophical Publishing Company, London, 1888
- Gleadow, Rupert, *The Origin of the Zodiac*, Jonathan Cape, London, 1968
- Gurshtein, A.A., *In Search of the First Constellations in Sky & Telescope*, June 1997, Sky Publ. Corp., Cambridge, p. 46-50
- Thompson, Gary D., *The Origin of the Zodiac*, 2001, <http://members.optusnet.com.au/~gtosiris>
- Cuneiform Texts from Babylonian Tablets in the British Museum*, Part XXXIII, Trustees of the British Museum, 1973, p.7 en plaat 1-8 (cat.no. BM 86378) (een vertaling is op het internet te vinden: <http://www.lexiline.com/lexiline/lexi171.htm>)
- Kidd, Douglas, *Aratus: Phaenomena*, Cambridge University Press, Cambridge, 1997
- Plinius, *Historia Naturalis* II.31, <http://penelope.uchicago.edu/holland/>
- Mair, G.R. (tr.), *Aratus, Phaenomena* in Mair, A.W. en Mair, G.W., *Callimachus Hymns and Epigrams, Lycophron, Aratus*, Harvard University Press, Cambridge (MA), 1989, Loeb reeks deel 129
- Knappich, Wilhelm, *Geschichte der Astrologie*, Vittorio Klostermann, Frankfurt, 1988
- Gleadow, tabel 22 en p. 217-218
- Neugebauer, O., *The Exact Sciences in Antiquity*, Dover, New York, 1969
- Thierens, A.E., *Astrology in Mesopotamian Culture*, E.J. Brill, Leiden, 1935
- Een korte weergave van de gebruikte transliteratie: ā is een lange ā in Skt.; in Lat. de lange a; d is een retroflex d in Skt.; ē de Gr. η; h is een harde h zoals in Ned. lach, Hebr. ה, Arab. ح; h in Arab. is een g diep in de keel, Arab. ح, in Skt. is h is een geasp. afgebroken h; g is een genasa-liseerde g, Hebr. ג, Arab. ج; ī is een lange i in Skt.; l is de klank li in Skt.; n is een retroflex n in Skt.; ñ is de klank ng in Skt.; m is een nasale m in Skt.; ō is de Gr. ω; r is de klank ri in Skt.; sh klinkt als sj, Hebr. ש, Arab. ش; ś is een palatale sj, Hebr. ש; s klinkt als ts, Hebr. צ, Arab. س; in Skt. is ś is een sj-klank in de keel; t is een harde t, Hebr. ת, Arab. ط, in Skt. is t is een retroflex t; ū is een lange u (oe) in Skt.; y is in Hebr. de י; ' is Hebr. י, Arab. ي
- Thierens, A.E., *Cosmologie: wetenschappelijke opstellen (natuurfilosofie)*, Luctor et Emergo, Den Haag, 1913
- Bobrova, L., and Militarev A., *From Mesopotamia to Greece: the Origin of Semitic and Greek Star Names in Grazer Morgenländische Studien 3* (Die Rolle der Astronomie in den Kulturen Mesopotamiens) p. 307-329, 1993
- Laer, Prof.Dr. P.H. van der, *Vreemde woorden in de sterrenkunde en namen van sterrenbeelden en sterren*, Wolters, Groningen, 1964, 2e dr.
- Thierens, A.E., *Tarot in de praktijk*, W. Gorter Jr., [1928]
- Hove, Anders, *The Lore of the Stars for Amateur Campfire Sages*, 2002
- Fagan, Cyril, *Zodiacs, Old and New*, Anscombe, London, 1951
- Esser, E.I.K., Cosman, H. en Bakker, J.C., *Astrologie*, Strengtholt, Naarden, 1977, p. 21-40
- Moerbeek, Jan, *Lectuur bij het jaarthema 1992-1993*, in URANIA jg. 86 nr.3 (juli 1992), Stichting WvA, Utrecht, p. 90-93
- Schepel, Selma, *Enuma elisj: het babylonische scheppingsverhaal*, Ankh-Hermes, Deventer, 2002
- Schepel, Selma, *Het babylonische scheppingsverhaal Enuma elisj*, in *Astrofocus* nr. 14 (maart 2002), AVN, p. 4-9

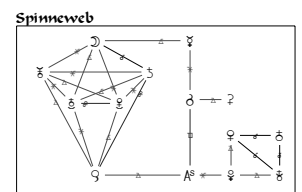
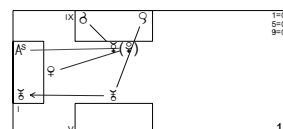
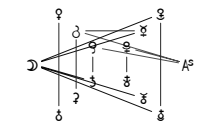
Astral

Merlin's Deluxe Astrology Book

Horoscoopgegevens	
Naam	Anoniem
Plaats	Zandvoort NH
Breedte	52° 22'00" NB
Lengte	4° 32'00" OL
Datum	21-06-1959
Lokale tijd	14:55:00
GMT	13:55:00

Systeemgegevens	
Zodiak	Tropisch (standaard)
Sectoren	Halv - APC
Planeten	Topometrisch
Aspeten	Gem. snelheid
Accuraatesse	1 seconde
Ascendant	Ascendant
Ware plaats	Ja

Q	29°28'45"	II	Q
Q	8°05'41"	Q	Q
Q	19°32'54"	Q	Q
Q	14°54'09"	Q	Q
Q	12°24'41"	Q	Q
Q	22°40'08"	Q	Q
Q	3°39'29"	Q	Q
Q	13°53'07"	Q	Q
Q	3°10'13"	Q	Q
Q	0°52'17"	Q	Q
Q	1°24'26"	Q	Q
Q	13°44'10"	Q	Q
Q	21°20'02"	Q	Q
Q	22°28'40"	Q	Q
Q	1°07'36"	Q	Q
Q	10°37'38"	Q	Q

Aspecttotalen	Uit	In	Toe	Af	Tot.
♂	3	1	1	3	4
♀	8	10	12	6	18
♂	2	1	3	0	3
Totaal	13	12	16	9	25

Verheffingen Ess.	Acc.
Verheffing	5
Sterk	5
Zwak	5
Val	1
K.gang	1 10 9 11 9

Astral is een deluxe astrologieprogramma. Bijzonder uitgebreid en accuraat, bijzonder mooi om te zien, bijzonder handig in het gebruik. Astral ondersteunt diverse astrologische systemen, waaronder het WvA-systeem. Astral geeft u veel kleurige tekeningen en tabellen, en een professionele afdruk van de horoscoop op papier. Een uitgebreid on-line handboek van ruim 150 pagina's behandelt alle opties en technische achtergronden.

U kunt de sharewareversie van Astral al voor € 7,00 aanschaffen. U kunt het programma dan (met een paar kleine beperkingen) rustig zelf uitproberen. Als u het programma binnen vier weken bestelt, krijgt u dit bedrag zelfs retour! De volledige versie kost € 66,00. Minimum systeemeisen: CPU 486DX-66, Windows 3.11, 256-kleuren scherm.

Merlin's Software

Postbus 473 * 3700 AL ZEIST

Web site: <http://www.merlinsoft.club.tip.nl>

E-mail: merlins.software@club.tip.nl

Tel: 030 - 6961937